

۱۰ راهبرد

برای ترویج فرهنگ مطالعه

مقاله

نویسنده: پام الین
ترجمه و تلخیص: طیبه الدوسی

ضمناً هرگز افراد بزرگ‌تری را که برای تقویت توان روان‌خوانی خود کتاب‌های سطح پایین مطالعه می‌کنند سرزنش نکنید. در بسیاری از موارد، ما ذهنمان را روی عنوان‌های مطالب خواندنی متمرکز می‌کنیم، در حالی که کلید باسوادِ پایدار در خواندن فراوان و هضم و جذب واژگان بسیار است.

۲ به دانش‌آموزان مطالب خواندنی متنوع پیشنهاد کنید

دانش‌آموزان ممکن است به مطالعه علاقه‌ای نشان ندهند، نه به این دلیل که مهارت‌های اساسی لازم برای مطالعه را ندارند، بلکه به این سبب که مطالب خواندنی متناسب با علایق، توانایی‌ها و خلق‌وخوی‌شان به آن‌ها معرفی نمی‌شود. به‌ویژه، به کودکان باید مطالب خواندنی متنوعی را معرفی کنیم. اصولاً پیدا کردن کتاب‌ها و منابع خواندنی متناسب با علاقه و میل خوانندگان ناموفق، کار چندان دشواری نیست. بسیاری از مربیان و معلمان دارای سایت اینترنتی و وبلاگ هستند و در آن‌ها راه‌های علاقه‌مندسازی کودکان بی‌میل به مطالعه را مطرح و برای تشویق آن‌ها به مطالعه، کتاب‌های مناسب و خواندنی معرفی می‌کنند. کتابداران محلی و دیگر افرادی که قابل اعتمادند و پشتیبان‌های بسیار استوار کتابخوانی هستند می‌توانند، در صورت تقاضای شما، راهنمایی‌های ارزشمندی را در اختیار تان قرار دهند.

۳ برای گفت‌وگو وقت بگذارید

مطالعه ظاهراً مستقل کودکان به این معنی نیست که معلمان از جنبه‌های اجتماعی کتاب خواندن کودکان غفلت ورزند. در اغلب موارد معلمان در پرورش جنبه‌های اجتماعی و تعاملی خواندن، زمان کمتری را به خوانندگان ناموفق اختصاص می‌دهند و دلیلشان هم این است که این کودکان باید زمان بیشتری را برای خواندن صرف کنند و نباید وقت آن‌ها را گرفت. اما باید بدانند که فقدان این گفت‌وگوهای مهم سبب می‌شود این کودکان احساس تنهایی کنند و به‌ندرت اشتیاقی برای مطالعه متن‌های چالش‌برانگیز نشان دهند. گفت‌وگو پنجره‌ای است به تجربه‌های کتابخوانی افراد دیگر و راهی است برای ایجاد شوق به مطالعه. گفت‌وگو همیشه به معنی بحث‌های تکراری درباره‌ی درک مطلب

اشاره

نویسنده این مقاله براساس مشاهداتش در طی سال‌ها تدریس و مواجهه با افراد آسیب‌پذیر در عادت به مطالعه، به ۱۰ نکته‌ی راهبردی دست یافته است که معلمان می‌توانند با بهره‌گیری از آن‌ها علاقه‌مندی دانش‌آموزان خود را به مطالعه تضمین کنند. دانش‌آموزان هم می‌توانند برای سراسر زندگی خود از قوت و توان خواندن برخوردار شوند و از مطالعه لذت ببرند.

هرگز درباره‌ی مطالعه دانش‌آموزان داوری نکنید

محیط‌هایی که مطالب خواندنی بسیاری در سطح‌های متفاوت و شکل‌های گوناگون ارائه می‌کنند، این امکان را برای دانش‌آموزان فراهم می‌آورند که مطالب دلخواهشان را خود انتخاب کنند. امروزه در مقایسه با گذشته، افراد علاقه‌مند به خواندن با رسانه‌های بیشتری روبه‌رو هستند. این افراد و نیز افراد نوپای علاقه‌مند به مطالعه، می‌توانند هر مطلبی را که می‌خواهند، به‌دست آورند و بخوانند؛ از مطالب روی جعبه‌های خوراکی گرفته تا مطالبی که در مجله‌ها، پوسترها، دستورالعمل‌های بازی‌های ویدیویی و داستان‌های تصویری نوشته شده است. آنچه مهم به نظر می‌رسد، این است که معلمان به همه‌ی این مطالب اهمیت بدهند و نه فقط به کتاب‌های برنده‌ی جایزه و کلاسیک! از دانش‌آموزان بخواهید از مواقعی بگویند که خواندن برایشان لذت‌بخش بوده است و اینکه در آن مواقع چه چیزهایی را مطالعه کرده‌اند و چرا از آن‌ها لذت برده‌اند. در این گفت‌وگوها از آنچه درباره‌ی صفحات ورزشی، یا از شبکه‌های اینترنتی صاحب نام، یا کتاب‌های راهنما می‌گویند غفلت نورزید. همه‌ی این مطالب را به مثابه نشانه‌هایی از یک مطالعه‌ی الهام‌بخش و شوق‌انگیز تلقی کنید. خوانندگان امروزی برای برقراری ارتباط از شکل‌های متفاوت رسانه‌ای بهره می‌گیرند؛ مانند پست الکترونیکی، پیامک، وبلاگ و غیره. همین ارتباط‌ها را نیز از سنخ مطالعه یا خواندن بدانید و به لحظه‌هایی که دانش‌آموزان برای جذب و هضم مطالب چاپی صرف می‌کنند ارج بنهید. به‌کارگیری این روش‌های ارتباطی در کلاس درس، توسط شما، سبب می‌شود دانش‌آموزان علاقه‌مند به مطالعه، از توانایی‌هایشان به‌عنوان افراد باسواد بیشتر آگاه شوند و در آن‌ها اعتمادبه‌نفس بیشتری برای خواندن ایجاد شود.

یا طرح کلی یک خلاصه نیست؛ بلکه گفت‌وگو می‌تواند به این معنا هم باشد که از کودک بپرسیم در مطالعه به دنبال چیست یا امیدوار است چه چیزی در ادامه مطالعه برای او شگفت‌انگیز و جالب باشد. بنابراین باید دانش‌آموزان را تشویق کنیم که برای در میان گذاشتن اندیشه‌های حاصل از مطالعه‌شان از پیامک و مانند آن استفاده کنند. برخلاف پرسش و پاسخ‌های خشک معلم و تلاش دانش‌آموزان برای حدس زدن پاسخ «درست» گفت‌وگو باید هدفی اصیل و خلاقانه را برآورده سازد.

وقتی معلم و دانش‌آموز «با هم» مطلبی را می‌خوانند و یا اینکه رو در رو درباره مطالب مورد مطالعه صحبت می‌کنند، می‌توانند وارد گفت‌وگویی سالم و پرورش‌دهنده شوند که تضمین‌کننده رشد باسواد است. یکی از راه‌های ایجاد گفت‌وگو میان کودکان هم‌سن و سال، تشکیل جلسه‌های خواندن متون است. بحث و تبادل نظر درباره قصه‌های تصویری کوتاه، طنزها، داستان‌های کوتاه، شعرها و... فرصتی در اختیار خوانندگان ناموفق می‌گذارد تا اندیشه‌های مهمی را در این متن‌ها، که ضرورتاً «بزرگ» هم نیستند، به‌طور عمیق جست‌وجو کنند. می‌توانیم چگونگی جست‌وجو در متن‌های گوناگون و مدون کردن اندیشه پیچیده خود را با مطالعه چند صفحه از یک کتاب طنز یا یک وبلاگ یک صفحه‌ای، به‌صورت الگو درآوریم. متن‌های ساده را با صدای بلند بخوانید و خلاقیت‌ها و توانایی‌ها مندرج در آن‌ها را تحسین کنید و به رویکرد ظریف و ماهرانه آن‌ها نسبت به زبان، حتی در متن‌هایی که خواندنشان آسان است، بها دهید.

۴

به خوانندگان «جعبه ابزار» بدهید

کتابخوان‌های ناموفق ما در اغلب موارد احساس می‌کنند که در رویارویی با مطالب خواندنی بی‌دفاع‌اند. بیایید آن‌ها را به آنچه که نیازمندند مسلح کنیم. ما به خوانندگان آسیب‌پذیر، وقتی می‌توانیم فرصت پریدن از روی مانع را بدهیم که آن‌ها را به منابع یاری‌رسان مجهز کرده باشیم؛ منابعی مانند نمودارهای الفبا، جعبه‌های واژگان، دیوارهایی از کلمات، یا «حلقه کلید»هایی که کارت‌های چاپ شده از آن‌ها آویزان و روی آن‌ها واژه‌ها یا تصویرهای چالش‌برانگیز یا نشانه‌های معنی‌رسان ثبت شده‌اند. وسایل دیجیتالی بسیاری نیز هستند که می‌توانند کمک‌کننده باشند؛ مانند فهرست واژگان و دیگر کاربردهای مناسب مطالب خواندنی که در داخل تلفن‌های همراه و هوشمند و کتابخوان‌های الکترونیکی و رایانه‌های «تبلت» گذاشته می‌شوند.

۵

اجازه دهید کتابخوان‌ها در سطح و توان خود کتاب بخوانند

اغلب، والدین و معلمان تصور می‌کنند که دانش‌آموز، به دلایل شرایط سنی‌اش، در سطح معینی از کتابخوانی قرار دارد. حتی ممکن است این جمله را بگویند: «این همان سطحی است که او حالا باید در آن باشد». در حالی که باید سطح کتابخوانی مستقل هر دانش‌آموز را جداگانه بسنجیم و او را راهنمایی کنیم تا علاوه بر مطالبی در آن سطح، یا متن‌هایی اندکی پایین‌تر یا بالاتر را

نیز بخواند. این تمرین سبب می‌شود کودکان از خواندن مطالب گوناگون لذت ببرند، احساس راحتی کنند و به این حقیقت برسند که کتابخوان اصیل و واقعی کسی است که مطالبی در سطوح گوناگون بخواند. خواندن کتاب‌هایی اندکی پایین‌تر از سطح خود سبب می‌شود دانش‌آموز سریع‌تر و با اطمینان خاطر بیشتری کتاب بخواند. نباید این نوع کتاب‌ها کم‌اهمیت ارزیابی شوند و دانش‌آموز از خواندن آن‌ها احساس شرمندگی کند. متن‌های خواندنی اندکی بالاتر از سطح دانش‌آموز باید درباره موضوع‌هایی باشد یا توسط کسانی نوشته شده باشد که دانش‌آموز آن‌ها را واقعاً دوست دارد تا او را به‌عنوان کتابخوان و اهل مطالعه همواره به پیش برند.

دانش‌آموزان نباید هرگز خودشان را در یک سطح محبوس کنند. در یکی از کلاس‌های درس متوجه شدم که دانش‌آموزی با ناراحتی به خواندن مجموعه کتابی مشغول است. از او پرسیدم: اگر این کتاب‌ها را دوست نداری، چرا می‌خوانی؟ در پاسخ گفت: «این کتاب‌ها در سطح سنی من هستند. من اجازه دارم تنها این کتاب‌ها را بخوانم.» چنین کتاب‌هایی هرگز در کودک مزبور انگیزه و علاقه ایجاد نمی‌کند. من ترجیح می‌دهم این کودک کتاب‌هایی را مطالعه کند که خودش دوست دارد، او باید از بخش‌هایی که کاملاً نمی‌فهمد سریع بگذرد تا احساس کند کتابخوانی است که می‌تواند سؤالاتی را مطرح کند، از به‌دست آوردن آگاهی‌های نو به شوق آید و در مرزهای جدید به گشت‌وگذار بپردازد.

۶

به عمق بروید

ادبیات فرصت‌هایی در اختیار ما می‌گذارد تا بتوانیم درباره جهانی که در آن زندگی می‌کنیم بیندیشیم و به آن، به‌گونه‌ای کاملاً شخصی، واکنش نشان دهیم. سخن گفتن با دانش‌آموزان درباره واکنش‌های آن‌ها سبب می‌شود آنان احساس‌های خویش را به‌صورتی سالم و دور از ترس و وحشت بیان کنند. دانش‌آموزان را تشویق کنید مکان‌های ایده‌آل خود را برای کتاب خواندن با دیگران در میان بگذارند و این واقعیت در حال تغییر را، که آن‌ها خواندن را انتخاب کرده‌اند گرامی بدارید.

کتابخوان‌های ناموفق نیازمند راه‌ها و روش‌هایی هستند تا بدان وسیله درباره کتاب‌هایی که خوانده‌اند به‌طور عمیق و با متانت به بحث و تبادل نظر بپردازند. این کار سبب می‌شود آن‌ها متوجه شوند که لازم نیست مطلب خواندنی بسیار طولانی باشد تا ارزش پاسخ عمیق را داشته باشد. شما می‌توانید متنی ساده را با صدای

بلند بخوانید تا فکر بااهمیت و جدی را که در آن هست نشان دهید. برای نمونه، از یک کتاب تصویری بخش‌هایی را بخوانید سپس از دانش‌آموزان بخواهید به اجمال نظرشان را در مورد قسمت‌هایی که برایشان جالب و الهام‌بخش بوده است بیان دارند و پاسخ خودشان را با دوستشان درمیان بگذارند.

گفت‌وگوهای خردورانه سبب می‌شود تجربه کتابخوانی صورت اجتماعی پیدا کند و فهم و ادراک دانش‌آموزان عمیق‌تر شود. کتابخوان‌های ناموفق غالباً علاقه دارند فرایندی را طی کنند که من آن را «حلقه ادبی» نامیده‌ام؛ یعنی خواندن، نوشتن، صحبت کردن و گوش کردن. این کار گهگاه با افرادی انجام می‌گیرد که مطلب یکسانی را مطالعه می‌کنند. به جای این که منتظر باشید تا دانش‌آموزان فعال شما دستشان را بلند کنند، به همه دانش‌آموزان اجازه دهید درباره کتابی که خوانده‌اند از طریق گزارش دادن و نوشتن در کلاس درس یا در کلاس‌های دیگر، به برقراری ارتباط بپردازند. این کار کتابخوان‌های کم‌میل را تشویق می‌کند در تبادل اندیشه‌ها شرکت کنند. دو راه برای درگیر کردن کتابخوان‌ها وجود دارد: یکی روشن کردن منظور و هدف مطالعه است (وقتی فردی خواندن را دشوار بداند می‌خواهد بداند که چرا باید آن را انجام دهد). دیگری، گسترش مخاطبان خواندن متن یکسان با دانش‌آموزان در کلاس‌ها، مدارس و کشورهای دیگر و درمیان گذاشتن تجربه‌ها از راه نوشتن (اغلب با بهره‌گیری از فناوری)، دو روش یاد شده را در هم می‌آمیزد و بسیار هم برانگیزاننده است.

۷ به خواندن اجمالی و خواندن دوباره ارج بگذارید

خواندن اجمالی و دوباره خواندن نشانه‌هایی از خوب خواندن و با قوت خواندن است. دوباره خواندن، فهم و ادراک را پرورش می‌دهد. هر بار که فرد به متن مراجعه می‌کند، آن را به شکل متفاوتی درک می‌کند. وقتی دانش‌آموزان به خواندن اجمالی می‌پردازند آن‌ها را تشویق، و به هنگام خواندن دوباره آن‌ها را تحسین کنید. آنان را تشویق کنید، داستانی را که مورد علاقه‌شان است هربار به شکل دیگری مطالعه کنند. برای نمونه، بسیاری از کتاب‌های کلاسیک به صورت داستان‌های کوچک تصویری درآمده‌اند. پیدا کردن داستان‌هایی که در گونه‌های متفاوتی نوشته شده باشند، می‌تواند برای کتابخوان ناموفق که به دنبال راه‌هایی برای لذت بردن از چیزهای متفاوت است، جذاب و دل‌پذیر باشد.

۸ قدرت و توانایی‌ها را پرورش دهید

«تندخوانی»، اگر دانش‌آموز چالشگر باشد، تجربه خواندن موفقیت‌آمیز را در او تقویت می‌کند بدون اینکه وی هفته‌ها انتظار بکشد تا طعم موفقیت را بچشد. به کار بردن زمان‌سنج راه مناسبی است تا افراد مقاوم در برابر خواندن را متقاعد کند که از خواندن کم سود می‌برند. به دلایل گوناگون، تنظیم زمان‌سنج روی زمان‌های معین، مثلاً ۱۳ دقیقه، خیلی یاری‌کننده است. زمان در نظر گرفته شده را اضافه نکنید، حتی اگر به نظر برسد که دانش‌آموز موردنظر شما به موفقیت رسیده است. با این کار

دانش‌آموزان اطمینان پیدا می‌کنند که شما سر قول خودتان هستید و وقتی به زمان در نظر گرفته شده خواهید افزود که آن‌ها توان و قدرت خواندن خود را افزایش داده باشند.

کتابخوان‌های ناموفق را تشویق کنید بیشتر کتاب‌هایی را بخوانند که از آن‌ها لذت می‌برند. این کتاب‌ها بهتر از کتاب‌های دارای عنوان‌های جدیدی هستند که مطالعه آن‌ها مستلزم عبور از میان انبوهی از واژگان تازه است. به دانش‌آموزان بگویید که تمرین تندخوانی سبب پرورش و تقویت توان و قدرت آن‌ها می‌شود. خواندن متن‌های گوناگون درباره یک موضوع به آن‌ها کمک می‌کند که دریابند افراد گوناگون درباره اندیشه‌ای یکسان چگونه سخن می‌گویند.

۹ به دانش‌آموزان بیاموزید مطالعه خویش را مدیریت کنند

در جهان امروز، مطالب خواندنی گوناگون و بسیار غنی، همه‌جا در دسترس است. لذا باید دانش‌آموزان را در مورد انتخاب مطالب خواندنی توانمند سازیم تا خودشان بتوانند به عنوان آدم‌های اهل کتاب از میان گونه‌های متنوع مطالب، دست به انتخاب بزنند. به کودکان راه‌های گوناگون یادداشت‌برداری از مطالب خواندنی را یاد بدهید؛ مثل نوشتن فهرست کتاب‌ها در دفتر یادداشت خود و نشانه‌گذاری برای مراجعه بعدی، ذخیره کردن عنوان کتاب‌ها در یک پایگاه اطلاعاتی رایانه‌ای و فراهم ساختن پوشه‌های الکترونیکی برای کتاب‌ها که شامل اطلاعاتی درباره نویسندگان کتاب و شخصیت‌های کتاب می‌شود. این پوشه‌ها را می‌توانند به صورت پایگاه اطلاعات و وبلاگ در شبکه اینترنتی قرار دهند تا دیگران نیز بتوانند از آن‌ها بهره‌مند شوند. تشویق دانش‌آموزان به استفاده از تلفن‌های همراه برای نوشتن نام نویسندگان و عنوان کتاب‌هایی که آن‌ها دوست داشته‌اند نیز می‌تواند در آن‌ها انگیزه ایجاد کند.

۱۰ لذت بردن فراموش نشود

افراد بی‌علاقه به مطالعه تجربه‌های زیادی از اضطراب و فشار روانی ناشی از مطالعه را در زندگی خود تجربه می‌کنند. چه چیزی می‌تواند این نوع کتابخوان‌ها را شاد و خرسند کند؟ دست‌یابی به لذت و شادی بسیار مهم است، چرا که مهارت خواندن دشوار به دست می‌آید. آنچه بسیاری از کتابخوان‌های ناموفق به خاطر دارند، سختی و احساس تنهایی در راهی دور و دراز است. بیا بید برای همه کتابخوان‌ها جهانی فراهم سازیم که پر از لذت کشف، تخیل و کسب آگاهی باشد. تنها راه انجام این کار آن است که جهان را سرشار از داستان‌هایی کنیم که بچه‌ها دوست دارند و متن‌هایی که با ذوق و اشتیاق آن‌ها مرتبط هستند. بیا بید به دست کتابخوان‌های بی‌علاقه شمشیری بدهیم تا بدان وسیله بتوانند بر پدیده‌های وحشی زبان پیروز شوند و یاد بگیرند که خواندن را دوست داشته باشند.

* منبع

Educational Leadership, "Taming the wild text", Tom Allyn, March 2012